

**CIEĽOVÉ POŽIADAVKY
NA VEDOMOSTI A ZRUČNOSTI MATURANTOV
Z OBČIANSKEJ NÁUKY**

BRATISLAVA 2016

Schválilo Ministerstvo školstva, vedy, výskum a športu Slovenskej republiky dňa 21. 12. 2016
pod číslom 2016-25786/49974:1-10B0 s platnosťou od 1. 9. 2018

ÚVOD

Občianska náuka je na stredných školách začlenená do skupiny spoločenskovedných voliteľných maturitných predmetov. Žiaci si môžu zvoliť predmet občianska náuka ako jeden z voliteľných predmetov maturitnej skúšky alebo absolvovať občiansku náuku ako dobrovoľnú maturitnú skúšku. Maturitná skúška z voliteľného predmetu občianska náuka pozostáva z ústnej formy internej časti maturitnej skúšky. Ústnu formu internej maturitnej skúšky tvorí ústna odpoveď žiaka pred predmetovou maturitnou komisiou, pričom si žiak zrebuje jedno zo schválených maturitných zadaní. Minimálny počet maturitných zadaní je 30 a jedno maturitné zadanie je tvorené tromi otázkami. Podrobnosti o spôsobe konania maturitnej skúšky z občianskej náuky, ako aj špecifikácia otázok a hodnotenie skúšky sú uvedené v platnej legislatíve, týkajúcej sa ukončovania štúdia na stredných školách. Maturitná skúška z občianskej náuky sa vzťahuje na učebnú látku celého gymnaziálneho štúdia predmetu občianska náuka. Vychádza z inovovaného vzdelávacieho štandardu pre predmet občianska náuka, kde je uvedený obsahový a výkonový štandard pre žiakov so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom, ako aj z učebných osnov voliteľného spoločenskovedného seminára v školskom vzdelávacom programe konkrétnej strednej školy, ktorý žiaci absolvujú v odporúčanom minimálnom rozsahu 4 hodiny týždenne spolu za celé gymnaziálne štúdium. Súhrn získaných vedomostí a zručností z povinného predmetu občianska náuka a voliteľného spoločenskovedného seminára vytvára predpoklad pre získanie požadovaných vedomostí a zručností na absolvovanie maturitnej skúšky z občianskej náuky.

1. CIEĽ MATURITNEJ SKÚŠKY

Občianska náuka ako voliteľný maturitný predmet má žiakom sprostredkovať potrebné vedomosti, zručnosti a spôsobilosti, pomocou ktorých sa budú vedieť orientovať v zložitej systéme noriem a hodnôt súčasnej spoločnosti a budú schopní úspešne sa začleniť do života v demokratickej spoločnosti.

Predmet umožňuje žiakom získať základné kompetencie, pomocou ktorých môžu žiť životom aktívneho občana v občianskej demokratickej spoločnosti. Okrem vedomostí a zručností z jednotlivých obsahových okruhov týkajúcich sa života občana v spoločnosti ako celku, si žiaci osvojujú aj prehľad vo vybraných spoločenských oblastiach, ktoré ich môžu nasmerovať na ich možné budúce štúdium.

Cieľom maturitnej skúšky z občianskej náuky je overiť, ako je absolvent štúdia v gymnáziu svojimi vedomosťami a zručnosťami pripravený na aktívny občiansky život, ako aj na prípadné vysokoškolské štúdium v oblasti spoločenských vied.

Cieľové požiadavky na maturantov z občianskej náuky vymedzujú, ktoré vedomosti a zručnosti by mali žiaci počas štúdia získať a vedieť preukázať. Požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov v maturitnom predmete občianska náuka sú zostavené na základe Bloomovej taxonómie. Všeobecný cieľ je konkretizovaný štruktúrou čiastkových cieľov formulovaných v troch hierarchicky usporiadaných rovinách. To znamená, že od preverovania vedomostnej úrovne maturanta postupujeme k prevereniu schopnosti samostatného prístupu pri riešení problémov, argumentačných schopností, od analýzy k syntéze a hodnoteniu až k prevereniu schopnosti prezentovať a obhájiť vlastné projekty, seminárne práce a eseje.

Pre každú rovinu sú typické isté príkazové slová:

A) Rovina vedomostí a porozumenia – vymedzená tzv. príkazovými slovesami ako napríklad: uveď, vysvetli, popíš, definuj, charakterizuj, vymenuj a pod. Ide o vedomostnú úroveň maturanta. Zisťuje sa, ako zvládol pojmový aparát vybraných spoločensko-vedných poznatkov v ich vzájomných vzťahoch.

Žiak dokáže na základe svojich vedomostí napríklad:

1. popísať význam psychológie, sociológie, práva, politológie, ekonómie a filozofie pre jednotlivca; uviesť príklady životných situácií, v ktorých možno využiť psychologické poznatky; uviesť úlohu sociológie v živote človeka; vymenovať životné situácie, kedy začína človek filozofovať.
2. identifikovať príčiny správania sa a konania ľudí; uviesť, ako bude riešiť stresovú situáciu sangvinik, melancholik, flegmatik, choleric.
3. vysvetliť význam dodržiavania práva v živote jednotlivca; charakterizovať druhy trestov využívaných pri porušovaní zákonom chránených záujmov.
4. formovať právne vedomie; vysvetliť rozdiel medzi priestupkom a trestným činom; vymenovať organizácie ochraňujúce ľudské práva.
5. vysvetliť pojmy, udalosti, javy a procesy vo vzájomných vzťahoch; uviesť príjmové a výdavkové položky štátneho rozpočtu.
6. obhájiť a presadzovať svoje osobné práva; vymenovať práva detí a dokumenty, v ktorých sú zakotvené.
7. zoradiť fakty a udalosti chronologicky; charakterizovať typy ekonomík v ich postupnom vývoji; uviesť, ako sa chronologicky prijímali ľudské práva.
8. pracovať s dokumentmi; vyhľadávať a zhromažďovať informácie; uviesť podľa štatistických údajov vývoj nezamestnanosti od roku 1993; vybrať z Ústavy SR práva, ktoré sú pre žiakov najaktuálnejšie.
9. vyjadriť (vlastné) stanovisko k zodpovednosti za seba; uviesť príklady možných dôsledkov nedodržiavania zásad duševnej hygieny, vysvetliť, kedy sa nadobúda deliktuálna spôsobilosť.
10. používať odbornú terminológiu; vysvetliť, čo znamená pojem sankcia, deklarácia, mýtus, ontológia, výrobné faktory, sociálna zmena.

B) Rovina aplikácie a analýzy – vymedzená príkazovými slovesami typu: porovnaj, analyzuj, vyber, aplikuj, vysvetli prečo, zarad' a pod., bude viesť k prevereniu schopnosti samostatného prístupu k riešeniu problémov, argumentačných schopností spojených s riešením a prezentáciou občiansko-právnych otázok a spoločensko-ekonomických súvislostí vývoja súčasnej spoločnosti. Na tejto úrovni maturant rieši úlohy, v ktorých využíva svoje vedomosti v nových súvislostiach a kontexte.

Žiak dokáže aplikovať svoje vedomosti a riešiť problémy, napríklad:

1. klasifikovať a analyzovať pojmy, javy a procesy; analyzovať príčiny zlyhávania trhového mechanizmu a zdôvodniť potrebu zásahov štátu do ekonomiky; analyzovať štatistické

údaje a charakterizovať vývoj nezamestnanosti v SR; analyzovať ľudské práva a základné slobody v Ústave SR.

2. vybrať základné znaky faktov, javov a procesov; nájsť dva dôvody, prečo je uplatňovanie väčšinového volebného systému nevýhodné a naopak; uviesť základné znaky osvietenstva.
3. porovnať fakty, javy a procesy; porovnať základné psychologické smery; porovnať Platónovu a Aristotelovu ontologickú koncepciu; porovnať antropologické a scientistické prúdy poklasickej filozofie, porovnať niekoľko typových modelov rodinnej výchovy.
4. určiť príčiny a dôsledky faktov, javov a procesov; analyzovať súčasné problémy v manželstve a rodine a určiť príčiny kríz v manželstve a rodine.
5. rozlíšiť a interpretovať pramenný materiál; na základe ukážok zdôvodniť chápanie počiatku (arché) u jednotlivých predstaviteľov ranej gréckej filozofie; zhodnotiť názory N. Machiavelliho, T. Moora, T. Campanellu na štát a spoločnosť vo vybraných textoch.
6. analyzovať odborný text; zovšeobecňovať a syntetizovať poznatky; analyzovať štatistické údaje o životnej úrovni obyvateľstva za posledné štyri roky; vyvodiť závery o kúpyschopnosti obyvateľstva alebo miere nezamestnanosti a pod.
7. aplikovať vedomosti z iných predmetov; pomocou poznatkov z dejepisu vysvetliť spoločensko-politické predpoklady vzniku stredovekej filozofie; uviesť, ktoré ukazovatele najlepšie charakterizujú rozdiely medzi vyspelými a rozvojovými krajinami.
8. aplikovať vedomosti do zručností; aplikovať primerané metódy psychoterapie a relaxácie; napísať žiadosť o prijatie do zamestnania; zostaviť pracovnú zmluvu, napísať splnomocnenie.
9. použiť abstraktné myslenie; vysvetliť pojem kategorického imperatívu; vysvetliť podstatu Comtovho pozitivizmu a ilustrovať jeho význam na príklade niektorej z vedeckých disciplín (sociológie).

C) Rovina syntézy – vymedzená tzv. príkazovými slovesami ako napríklad: zhodnoť, zaujmi stanovisko, kriticky zhodnoť, samostatne posúď problém, utvor a prezentuj vlastný názor, diskutuj, navrhni možné riešenie a pod., preukáže, do akej miery je maturant schopný na základe analýzy a zovšeobecnenia zaradiť danú problematiku do širších spoločenských a kultúrnych súvislostí a aká je jeho schopnosť vypracovať a prezentovať vlastné projekty, seminárne práce a eseje.

Žiak dokáže napríklad:

1. kriticky posúdiť fakty, udalosti, javy a procesy; zhodnotiť úlohu a podiel masovokomunikačných prostriedkov na vytváraní verejnej mienky; zhodnotiť prínos pragmatizmu ako filozofickej iniciatívy orientovanej na každodenný život moderného človeka; posúdiť problém náboženskej neznášanlivosti; kriticky posúdiť Marxovu predstavu o príčinách zmien vo vývoji spoločnosti.
2. zovšeobecňovať a syntetizovať poznatky; zaujať stanovisko k problému zneužívania politického postavenia; zhrnúť základné znaky poklasickej filozofie; zdôvodniť, prečo je potrebné rozlišovať medzi účastníkmi trestného činu; zaujať stanovisko k problému sociálnych zmien v spoločnosti.
3. rozlišovať a chápať etické hodnoty.

4. uvedomiť si prepojenosť psychológie, sociológie, práva, politológie, ekonómie a filozofie so životom spoločnosti (sem zaradujeme úlohy, v ktorých žiak na konkrétnych príkladoch ilustruje prepojenie teórie s praxou).
5. prezentovať vlastné názory a postoje.
6. prejavovať porozumenie a toleranciu k iným názorom a postojom.
7. chápať nevyhnutnosť spoločenských zmien.
8. hľadať zmysel života a utvárať si hodnotový systém.

2. OBSAH MATURITNEJ SKÚŠKY

Obsah maturitnej skúšky z občianskej náuky tvoria vybrané poznatky z týchto spoločenskovedných oblastí:

- psychológia a sociológia
- právo a politológia
- ekonómia a ekonomika
- filozofia
- religionistika

1. Psychológia a sociológia

Je to tematický okruh, ktorý obsahuje poznatky o psychológii ako vede, jej smeroch a poslaní pri vysvetľovaní príčin a dôsledkov ľudského snaženia a konania. Poskytuje informačný rámec o zákonitostiach a špecifikách psychiky človeka, o poznaní seba samého a svojho miesta v sociálnych vzťahoch. Súčasťou tematického okruhu sú poznatky o spoločnosti, jej vzniku a vývoji, spoločenských zmenách, vzťahoch a sociálnych štruktúrach.

Základné pojmy:

Psychológia: psychika, vedomie, prežívanie, správanie, psychické procesy a vlastnosti, osobnosť, temperament, charakter, schopnosti, inteligencia, nadanie, motívy, normy, hodnoty, postoje, typológia osobnosti, učenie, zdravie a stres, duševná hygiena

Sociológia: spoločnosť, jednotlivec, sociálne vzťahy, sociálna skupina, sociálna rola, sociálny status, sociálna zmena, deviácia, komunikácia, socializácia, výchova, sebvýchova, kontrola, sebaopoznanie, sociálne správanie, kultúra, rodina, manželstvo, verejná mienka, sociálna nerovnosť, komunita, organizácie, sociologický výskum, extrémizmus

Vyučovanie psychológie a sociológie sleduje špecifické ciele, ktorých dosiahnutie sa má maturitnou skúškou overiť:

1.1 Psychológia

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť s použitím odbornej literatúry, čím sa psychológia zaoberá.
- uviesť príklady životných situácií, v ktorých možno využiť psychologické poznatky.

- na príkladoch rozlíšiť základné psychologické disciplíny.
- na konkrétnych príkladoch porovnať základné psychologické smery (behaviorizmus, psychoanalýza, kognitívna psychológia, humanistická psychológia).

1.2. Psychika a psychické procesy

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť pojem psychika.
- na príkladoch rozlíšiť psychické procesy.
- porovnať vnem a predstavu.
- na konkrétnych prípadoch ilustrovať, čo je afekt, nálada, strach, tréma a vášeň.
- na príkladoch popísať, ako sa psychické procesy prejavujú v správaní a prežívaní ľudí.
- rozlíšiť 3 skupiny psychických javov (procesy, stavy, vlastnosti).

1.3. Človek ako osobnosť

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť príčiny individuálnych rozdielov medzi ľuďmi.
- na príkladoch rozpoznať prejavy ľudí rôzneho temperamentu.
- rozlišovať typológiu osobnosti Hyppokrata a Junga.
- porovnať, čo je to charakter a povaha.
- uviesť význam a úlohu záujmov, hodnôt, noriem a postojov v živote človeka.
- na príkladoch rozlíšiť druhy učenia.
- rozlišovať medzi pojmami schopnosti, inteligencia, nadanie.
- zhodnotiť vplyv prostriedkov duševnej hygieny na telesné a duševné zdravie.

1.4. Sociológia

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť úlohu a predmet sociológie v živote človeka.
- charakterizovať podstatu základných sociologických teórií.
- vymedziť pojem kultúra a uviesť základné prvky kultúry.
- posúdiť, ktoré spoločenské problémy v súčasnosti pramenia z odlišnosti kultúr.
- na príkladoch uviesť, ako môže verejná mienka ovplyvniť riešenie problémov v spoločnosti.
- vysvetliť prínos sociologického výskumu pre človeka a spoločnosť.

1.5. V spoločnosti nie si sám

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- charakterizovať spoločnosť ako zložitý systém vzťahov jednotlivca a sociálnych skupín.
- porovnať sociálny status (pozíciu) a sociálnu rolu.
- vysvetliť, v čom spočíva pozitívum a nebezpečenstvo sociálnych deviácií pre spoločnosť.
- na príkladoch demonštrovať druhy sociálnych skupín.

- na konkrétnych príkladoch vymedziť rôzne formy komunikácie.
- popísať problémy komunikácie ako možné zdroje konfliktov.
- rozlíšiť pojmy evolúcia, revolúcia, pokrok, sloboda, modernizácia.
- uviesť zdroje sociálnych zmien a uviesť možnosti ich odstránenia.
- na príkladoch zo života rozpoznať prejavy extrémistického správania sa jednotlivcov a skupín.
- na základe historického poznania uviesť príklady priebehu sociálnych zmien v spoločnosti.

1.6. Socializácia osobnosti

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť proces socializácie jednotlivca.
- posúdiť funkcie rodiny a jej primárne postavenie v procese socializácie jednotlivca.
- porovnať niekoľko typových modelov rodinnej výchovy.
- s využitím faktografických údajov analyzovať príčiny krízy manželstva a rodiny.
- vysvetliť praktický význam sociálnej kontroly a sebakontroly.
- vysvetliť, čo je sociálna interakcia v skupinách.
- porovnať pojmy organizácia a komunita.
- na základe faktografických údajov zhodnotiť životnú úroveň obyvateľstva v Slovenskej republike.

2. Právo a politológia

Ide o tematický okruh, ktorý má v obsahu zakomponované základné poznatky o štáte, jeho fungovaní, subjektoch moci a ich del'be, ako aj o formách účasti občana na správe štátu. Právna problematika poskytuje orientáciu v našom právnom systéme osobitne v odvetviach, ktorých poznatky pomôžu žiakom pri vytváraní si postojov a stanovísk na problémy každodenného života. Veľkú časť právnej problematiky tvoria základné ľudské práva a občianske slobody, spoločne s Ústavou SR ako najvyšším zákonom štátu a zdrojom celého práva.

Základné pojmy:

Politológia: štát, znaky štátu, funkcie štátu, štátna moc, štátne symboly, sústava štátnych orgánov, del'ba moci, forma vlády, forma štátu, štátny režim, politický systém, politické strany, politické hnutia, nátlakové skupiny, liberalizmus, konzervativizmus, sloboda, demokracia, voľby, volebné systémy, volebné právo, pluralizmus, právny štát

Právo: normy, právny systém, orgány na ochranu práva, odvetvia práva – základy štátneho práva, rodinného práva, občianskeho práva, pracovného práva, správneho práva, trestného práva, legislatívny proces, korupcia

Ľudské práva a slobody: základné dokumenty k ochrane ľudských práv a slobôd, tolerancia, práva dieťaťa, práva žien, práva menšín

Vyučovanie práva a politológie sleduje špecifické ciele, ktorých dosiahnutie sa má overiť maturitnou skúškou:

2.1. Ľudské práva a základné slobody

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- rozlíšiť pojmy ľudské práva a občianske práva.
- analyzovať ľudské práva a základné slobody v Ústave SR.
- určiť tri generácie ľudských práv a vedieť zdôvodniť zaradenie jednotlivých ľudských práv do generácií.
- pracovať s dokumentmi Všeobecná deklarácia ľudských práv a Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, porovnať formu zakotvenia práv.
- priradiť k jednotlivým právam z Dohovoru o právach dieťaťa zodpovedajúce povinnosti.
- zaujať stanovisko k postaveniu žien v spoločnosti.
- prezentovať vlastný názor na riešenie rôznych prípadov porušovania ľudských práv.
- uviesť, ktoré orgány OSN, Rady Európy a Európskej únie sa zaoberajú ochranou ľudských práv.

2.2. Právny systém a zákonnosť

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť pojmy právny systém, právna norma, právne predpisy, právna sila.
- rozlíšiť právne predpisy rôznej právnej sily.
- vysvetliť rozdiel medzi vnútroštátnym a medzinárodným právom.
- porovnať jednotlivé etapy legislatívneho procesu.
- uviesť, ako sa jednotlivec môže podieľať na tvorbe práva.
- uviesť, aké sú garancie ochrany práva.
- na príkladoch zo života uviesť právomoci polície, prokuratúry, súdov, advokácie, notárov.
- popísať štruktúru a úlohy súdov.
- na základe kompetencií Ústavného súdu určiť postavenie tohto orgánu v SR.
- zdôvodniť potrebu práva v spoločnosti.

2.3. Odvetvia slovenského právneho poriadku

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- porovnať etapy ústavného vývoja u nás.
- pracovať s Ústavou SR a poznať jej vnútorné členenie.
- rozlíšiť v 4 kompetenciách právomoci najvyšších štátnych orgánov.
- vymedziť predmet **občianskeho práva**.
- rozlíšiť pojmy právna spôsobilosť (subjektivita) a spôsobilosť na právne úkony; uviesť kedy vznikajú a ako zanikajú.
- vysvetliť na konkrétnych príkladoch, ktoré osobné práva občanov chráni občianske právo.
- uviesť základné druhy sankcií v občianskom práve.
- uviesť príklady, akým spôsobom možno nadobudnúť vlastníctvo.
- uviesť spôsoby dedenia v občianskom práve a podmienky vydedenia.

- analýzou rôznych zmlúv rozlíšiť kúpnu zmluvu, záložnú zmluvu, zmluvu o dielo, nájomnú zmluvu a poisťné zmluvy a uviesť, aké konkrétne záväzky z nich vyplývajú.
- vymedziť predmet **rodinného práva**.
- vysvetliť, v čom spočíva právny význam manželstva a rodiny.
- vymenovať 4 zásady rodinného práva.
- rozlíšiť dve formy uzavretia manželstva.
- analyzovať žiadosť o uzavretie manželstva a z nej uviesť podmienky pre vznik manželstva.
- objasniť svoje individuálne práva a z nich odvodiť práva a povinnosti rodičov voči deťom a naopak.
- porovnať formy náhradnej starostlivosti a náhradnej rodinnej výchovy.
- na konkrétnych príkladoch posúdiť, či je možné uzavrieť manželstvo alebo nie a za akých podmienok.
- na konkrétnych príkladoch zo života posúdiť, aké práva a povinnosti dieťaťa, resp. rodičov boli porušené.
- vymedziť, čo je predmetom **pracovného práva**.
- uviesť, ktorými konkrétnymi spôsobmi vzniká pracovný pomer.
- pomocou príkladov z praxe rozlíšiť jednotlivé druhy pracovných pomerov.
- analyzovať pracovnú zmluvu a z nej uviesť, aké náležitosti musí obsahovať.
- na konkrétnych prípadoch posúdiť, či nedošlo k porušeniu práv a povinností zamestnancov a zamestnávateľov.
- na príkladoch vysvetliť, prečo došlo k rozviazaniu pracovného pomeru.
- vymenovať spôsoby rozviazania pracovného pomeru.
- zdôvodniť, prečo štát stanovuje dĺžku pracovného času, dovolenku, pracovné podmienky mladistvých a žien.
- vymedziť predmet **trestného práva**.
- definovať, čo naše trestné právo považuje za trestné (trestný čin, pokus o trestný čin, spolupáchateľstvo, príprava trestného činu).
- uviesť a porovnať príklady trestných činov a priestupkov.
- zdôvodniť, prečo je potrebné rozlišovať medzi účastníkmi trestného činu.
- vysvetliť, od kedy nadobúda občan trestnú zodpovednosť.
- uviesť druhy trestov.
- rozlíšiť na príkladoch korupčné správanie.
- vymedziť predmet **správneho práva**.
- vysvetliť, čo je správny delikt a ktorý orgán verejnej správy ukladá sankcie.
- uviesť sankcie, ktoré sa uplatňujú pri postihovaní priestupkov.

2.4. Ochrana spotrebiteľa

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- objasniť potrebu ochrany spotrebiteľa.
- vysvetliť na konkrétnych príkladoch zo života uplatňovanie práv a povinností spotrebiteľa a predávajúceho.
- popísať postup a podmienky reklamácie tovaru.
- poukázať, na ktoré štátne orgány a inštitúcie má spotrebiteľ právo obrátiť sa o pomoc.

2.5. Právny štát – základ občianskej demokracie

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- z genézy vývoja ľudstva vysvetliť príčiny vzniku štátu.
- uviesť a vysvetliť znaky štátu.
- opísať štátne symboly SR.
- zdôvodniť potrebu deľby štátnej moci v demokratických štátoch.
- analyzovať rozdiely medzi horizontálnym a vertikálnym členením štátnej moci.
- príkladmi uviesť a analyzovať parlamentnú, kabinetnú a prezidentskú formu vlády.
- vysvetliť základné rozdiely medzi unitárnym štátom, federáciou a konfederáciou.
- porovnať monarchiu a republiku.
- porovnať rôzne formy štátneho režimu.
- porovnať totalitné a demokratické zriadenia.
- rozlišovať právomoci orgánov územnej a miestnej samosprávy.
- charakterizovať právny štát a vysvetliť jeho znaky.

2.6. Demokracia a princíp jej uplatnenia v právnom štáte

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- definovať pojem demokracia.
- vysvetliť základné princípy demokracie a ich vývoj.
- objasniť podstatu priamej demokracie.
- porovnať dve formy priamej demokracie – referendum a plebiscit.
- zhodnotiť výhody a nevýhody priamej a nepriamej (zastupiteľskej) demokracie.
- vysvetliť princípy volebného práva SR (všeobecnosť, rovnosť, priamosť, tajné hlasovanie).
- porovnať volebné systémy.
- zhodnotiť výhody a nevýhody volebných systémov.
- objasniť funkciu a význam volieb v demokratických štátoch.
- analyzovať rozdiely medzi parlamentnými, prezidentskými, komunálnymi voľbami, voľbami do vyšších územných celkov a voľbami do Európskeho parlamentu.

2.7. Politický systém a politický pluralizmus

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť pojem politický systém.
- vymenovať zložky politického systému a ich zámer.
- na príkladoch zo života určiť konkrétne ekonomické a neekonomické nátlakové skupiny.
- vysvetliť na konkrétnych príkladoch, aké prostriedky používajú nátlakové skupiny na presadenie svojich požiadaviek.
- zdôvodniť, prečo sú politické strany a hnutia najdôležitejšie subjekty politického systému.
- rozlíšiť politické strany podľa politickej orientácie.
- vysvetliť postavenie a význam inštitúcií Európskej únie.

2.8. Národ a menšiny v politike

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- analyzovať národnostné zloženie SR.
- zdôvodniť potrebu ochrany národnostných, etnických, jazykových a náboženských menšín.

3. Ekonomia a ekonomika

Je to tematický okruh, ktorého obsahom sú poznatky o základných ekonomických kategóriách a ekonomických procesoch, subjektoch trhu a ich postavení na trhu, konkurencii a úlohe podnikov v ekonomickej súťaži, úlohe a funkcii peňazí a bankových inštitúcií, úlohe štátu vo fungovaní ekonomického systému v spoločnosti, ale tiež poznatky o medzinárodných ekonomických vzťahoch a formách ich spolupráce.

Základné pojmy:

Ekonomia a ekonomika: potreby, statky, výroba, výrobné faktory – práca, prírodné zdroje, kapitál, výrobok, služby, tovar, spotreba, výmena, reprodukcia, dôchodky, národný dôchodok, mzda, renta, zisk, úrok, ekonomia, ekonomika, základné ekonomické otázky, teórie, trh, typy trhov, typy ekonomík, konkurencia, trhový mechanizmus, dopyt, ponuka, cena, nezamestnanosť, podnik, formy podnikania, úver, investície, ekonomická samostatnosť, právna subjektivita, peniaze, peňažné ústavy, úrok, inflácia, produkt, bilancia, hospodárska politika štátu – fiškálna, monetárna, národné hospodárstvo, makroekonomické ukazovatele, dane, daňová sústava, integrácia, Európska únia

Vyučovanie ekonomie sleduje špecifické ciele, ktorých dosiahnutie sa má overiť maturitnou skúškou:

3.1. Vzťah ekonomie a ekonomiky

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- porovnať potreby a statky a uviesť na ne príklady.
- vymedziť vstupy a výstupy výroby.

- porovnať pojmy ekonómia a ekonomika.
- na príkladoch vysvetliť, ktoré problémy rieši mikroekonómia a ktoré makroekonómia.
- určiť rozdiel medzi pozitívnou a normatívnou ekonómiou a uviesť príklady.
- vysvetliť, ako môže využiť poznatky z ekonómie vo svojom súkromnom živote.
- stručne charakterizovať vývoj ekonomického myslenia.
- charakterizovať dôchodky výrobných faktorov: mzda, renta, úrok, zisk.
- vysvetliť pojem kapitál a jeho význam z hľadiska rozvoja spoločnosti.
- na príkladoch zo života objasniť príčiny a formy nezamestnanosti a navrhnúť možnosti jej riešenia.
- analyzovať štatistické údaje a charakterizovať vývoj nezamestnanosti v SR.
- porovnať, ako sa riešia tri základné ekonomické otázky v rôznych typoch ekonomík.
- na príklade SR charakterizovať prechod z centrálne riadenej ekonomiky na zmiešanú (sociálno-trhovú).

3.2. Trh a trhový mechanizmus

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- na príkladoch rozlíšiť jednotlivé typy trhov a stručne ich charakterizovať.
- popísať správanie sa jednotlivých subjektov na trhu.
- objasniť princípy fungovania trhu na príkladoch vzťahu medzi dopytom, ponukou a cenou.
- vysvetliť úlohu konkurencie v trhovej ekonomike.
- charakterizovať domácnosť ako subjekt trhu a na základe štatistických údajov posúdiť jej životnú úroveň.
- analyzovať príčiny zlyhávania trhového mechanizmu a zdôvodniť potrebu zásahov štátu do ekonomiky.

3.3. Podnik a formy podnikania

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť, čo je podnik a podnikanie a čo je jeho cieľom.
- uviesť základné právne normy pre oblasť podnikania v SR.
- rozlíšiť pojmy fyzická osoba, právnická osoba, právna subjektivita, ekonomická samostatnosť, obchodný register.
- charakterizovať živnosti a obchodné spoločnosti a vzájomne ich porovnať.
- na príkladoch uviesť, ako štát podporuje rozvoj podnikania v SR.
- na konkrétnych príkladoch uviesť formy privatizácie a reštitúcie v SR.

3.4. Peniaze a bankový systém v zmiešanej ekonomike

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť formy a funkcie peňazí v modernej zmiešanej ekonomike.
- na konkrétnych príkladoch určiť rôzne možnosti použitia peňazí a posúdiť ich výhody a nevýhody.

- vysvetliť príčiny vzniku inflácie.
- na príkladoch určiť, aké dôsledky majú jednotlivé formy inflácie na vývoj ekonomiky.
- vysvetliť rozdiel medzi valutou, devízou, šekom.
- charakterizovať vzťah subjektov dlžník – veriteľ a vysvetliť pojmy úver, úrok.
- určiť pozíciu centrálnej banky v bankovej sústave a jej hlavné úlohy.
- vysvetliť, aké finančné operácie vykonávajú banky, poisťovne a iné finančné inštitúcie.
- na príkladoch vysvetliť, ako možno využívať nástroje monetárnej politiky.
- zostaviť základnú tabuľku príjmov a výdavkov štátneho rozpočtu.
- vytvoriť prehľad základných typov daní.
- porovnať nepriame a priame dane.

3.5. Národné a svetové hospodárstvo

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- uviesť najdôležitejšie ciele hospodárskej politiky štátu.
- vymenovať základné makroekonomické ukazovatele, ktorými sa meria výkonnosť ekonomiky.
- uviesť, ktoré ukazovatele najlepšie charakterizujú rozdiely medzi vyspelými a rozvojovými krajinami.
- vysvetliť úlohy a ciele Európskej únie.
- charakterizovať podstatu a formy ekonomickej integrácie.
- na príkladoch uviesť výhody a nevýhody členstva SR v EÚ.

4. Filozofia

Tento tematický okruh tvorí prehľad dejín filozofie. Poskytuje žiakom základné poznatky o povahe filozofického poznania, o vplyve filozofického poznania jednotlivých filozofov na myslenie a konanie človeka, zasväčuje žiakov do určitého štýlu filozofického myslenia a uvažovania a slúži im na orientáciu v základných problémoch filozofie – filozofii bytia, poznania a človeka. Poznatky z dejín ľudského myslenia umožňujú žiakom porovnávať, analyzovať a systematizovať javy, ktoré sa odohrali a odohrávajú, ako aj predvídať ich vývoj.

Základné pojmy:

Filozofia: mýtus, logos, hmota, idea, kauzalita, bytie, pravda, subjekt, objekt, pohyb, čas, determinizmus, teocentrizmus, humanizmus, empirizmus, racionalizmus, iracionalizmus, osvietenstvo, panteizmus, dialektika, metafyzika, monizmus, dualizmus, pluralizmus, ontológia, gnozeológia, etika, sociálna filozofia, axiológia, existencia

Vyučovanie filozofie sleduje špecifické ciele, ktorých dosiahnutie sa má overiť maturitnou skúškou:

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- na základe ukážok vysvetliť rozdiel medzi mýtickým a filozofickým spôsobom uvažovania.

- na základe odborných textov charakterizovať filozofické disciplíny – ontológiu, gnozeológiu, etiku, sociálnu filozofiu, axiológiu.
- charakterizovať základné filozofické pojmy: bytie, logos, subjekt, objekt, idea, hmota, metafyzika.
- vysvetliť rozdiel medzi monizmom, dualizmom a pluralizmom a uviesť príklady uvedených ontologických konceptov.
- porovnať základné filozofické prístupy v otázke vzťahu k Bohu: teizmus, deizmus, panteizmus, ateizmus.

- na príklade starovekej gréckej filozofie vysvetliť predpoklady vzniku filozofie.
- na základe ukážok zdôvodniť chápanie počiatku (arché) u jednotlivých predstaviteľov ranej gréckej filozofie.
- vysvetliť rozdiel medzi učením sofistov a Sokrata.
- popísať Platónovu predstavu ideálneho štátu.
- vysvetliť Aristotelove chápanie metafyziky a pohybu.
- popísať Aristotelove chápanie spoločnosti.
- zhodnotiť prednosti a nedostatky Platónovej a Aristotelovej ontologickej koncepcie.

- vysvetliť spoločensko-politické predpoklady a dejinný kontext vzniku stredovekej filozofie.
- porovnať filozofické názory A. Augustína a T. Akvinského.
- vysvetliť spor nominalizmu a realizmu.
- vysvetliť pojmy renesancia a humanizmus.
- charakterizovať filozofické názory Mikuláša Kuzánskeho a G. Bruna.
- zhodnotiť názory N. Machiavelliho, T. Moora, T. Campanellu na štát a spoločnosť vo vybraných textoch.

- vysvetliť spoločensko-politické predpoklady a dejinný kontext vzniku novovekej filozofie.
- charakterizovať filozofické učenie F. Bacona a R. Descarta.
- porovnať učenie F. Bacona a R. Descarta a zhodnotiť ich prínos pre ďalší filozofický vývoj.
- objasniť prínos J. Locka do teórie poznania a teórie štátu.
- vysvetliť základné rozdiely medzi filozofiou B. Spinozu a G. W. Leibniza.
- porovnať koncepcie empirizmu J. Locka a G. Berkeleyho.
- uviesť hlavné znaky osvietenstva.
- vysvetliť prínos F. M. A. Voltaira pre filozofiu a spoločnosť.
- zhodnotiť názory J. Locka, Ch. Montesquieuh a J. J. Rousseaua na spoločnosť.

- vysvetliť ako I. Kant rieši otázku poznania v diele *Kritika čistého rozumu*.
- objasniť pojem kategorického imperatívu.
- charakterizovať Heglove chápanie dialektického vývoja idey a ducha.

- charakterizovať antropologické a scientistické prúdy poklasickej filozofie 19. storočia.

- vysvetliť podstatu Comtovho pozitivizmu a ilustrovať jeho význam na príklade niektorej z vedeckých disciplín (sociológie).
- posúdiť Marxovu predstavu o príčinách zmien vo vývoji spoločnosti.
- porovnať voluntaristické koncepcie F. Nietzscheho a A. Schopenhauera.
- charakterizovať riešenie problému ľudskej existencie u S. Kierkegaarda.
- charakterizovať filozofiu existencie K. Jaspersa, M. Heideggera a existencializmus J. P. Sartra.
- vysvetliť rozdielnosť pojmov podstata človeka a existencia vo filozofii K. Jaspersa, M. Heideggera a J. P. Sartra.
- zhodnotiť prínos pragmatizmu ako filozofickej iniciatívy orientovanej na každodenný život moderného človeka.
- uviesť, ktorí svetoví filozofi a filozofické smery mali najväčší vplyv na rozvoj filozofického myslenia na Slovensku.

5. Religionistika

Základné pojmy:

Religionistika: náboženstvo, svetové náboženstvo, kresťanstvo, islam, budhizmus, nová religiozita, sekta, kult, tolerancia

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- rozlíšiť medzi jednotlivými prvkami náboženstva a vysvetliť ich význam.
- určiť základné identifikačné znaky svetových náboženstiev.
- identifikovať prejavy náboženskej neznášanlivosti.
- analyzovať prejavy sektárskeho myslenia.